

Zertaz ari garen ezer gertatzen ez denean, edo hiru idazle errealista

Anton Txekhov, Raymond Carver eta Alice Munroren ipuingintzari buruzko mahai-ingurua egin dute Iker Sancho, Harkaitz Cano eta Isabel Etxeberria idazle eta itzultzaileek, Ignacio Aldecoa zenaren ipuin literarioaren jaialdian, Gasteizen. Beñat Sarasolak gidatuta, autore horiek euskarara ekartzearen esperientziaz eta eraginaz jardun dute EHUren Campusean.

 LARRAITZ FAGUNDEZ OSA JAZKI FONTANEDA / FOKU

Ipuingintzaren tradizioan lerro nagusietako bat da errealismoarena eta, horixe da, hain zuzen ere, Txekhov, Carver eta Munro idazleak lotzen dituen haria. Bizi izan zuten munduaren erretratuak dira haien ipuinak. "Ezer gertatzen ez den ipuinak" direla esan ohi da, baina gertakari gutxirekin asko kontatzen dute garaiari eta gizarteari buruz.

Anton Txekhov da errealismo horren lehen erreferentea. XIX. mende bukaerako idazle errusiarrak gaurkotasan handia du: "Harrigarria da hogeitaz urterekin Txekhovek bere gizartearekiko zeukan ikuspegia. Oraindik orain, hil eta 121 urtera, gai baldin bada gaur egungo jendea hunkitzeko, zerbaitegatik da". Hala azaldu du Iker Sancho (Lazkao, 1975) EHUko irakasle eta itzultzaileak, Txekhoven *31 Ipuin* (2022) antologiaren egileak. Luzea da errusiarrak literaturan utzi duen arrastoa, eta nabarmena XX. mendeko idazleengan izan duen eragina, Carver eta Munrorengan, besteak beste.

ERREALITATE GORDINA, NARRAZIO LABURRETAN

Txekhoven narrazioetan gizartearen erradiografia zabalagoa egiten dela uste du

Sanchok, eta Carver eta Munroren ipuinetako eszenarioak, berriz, mikroskopikoak direla baieztatu du Harkaitz Canok.

Idazlea eta itzultzailea da Cano (Larsarte-Oria, 1975), Raymond Carver estatubatuarren poesia itzuli du. Hara Txekhov eta Carver lotzen dituen bitxikeria bat: Carverrek idatzi zuen azken ipuinak, Canok itzulitako bakarrak, Txekhoven heriotza kontatzen du. Aurrekoekiko ezberdina da, eta garai berri bat ireki zuen estatubatuarren literaturan. Gazte hil zen Carver, ordea, Txekhov bezala, eta ezin jakin daiteke nola emango zion bide hasi zuen aro berri horri.

Ezer gertatzen ez denean gertatzen dena erakusteko gaitasuna, horixe da Carverren bertuterik handiena Canoren hitzetan. Antzeko zerbaitegatik idatzi zuen Galeanok Txekhovi buruz: "Ezer esaten ariko ez balitz bezala idatzi zuen, eta dena esan". Carverren ipuinetan tentsioak sostengatzen du narrazioa, eta Canoren ustez, hori oso zaila da lortzen. "Ipuina erresonantzia kaxa bilakatzen du: objektu, pertsonaia eta hitz kolokialen oihartzun eremua".

Canoren arabera, Txekhoven pertsonaia haien patuaren kargu hartzen saia-

tzen diren bitartean, Carverrenek onartu egin dute beraien eremutik kanpo gertatzen direla bizitza eta benetan garrantzia duten gauzak; eta etsipenez, bortxaz edo zinismoz erreakzionatzen dute maiz. Munroren kasuan, askotan, bizitzari norabide aldaketa eman nahi dioten emakumeak dira pertsonaia, egoera itogarri batean aterabidea bilatzen dutenak.

Alice Munro kanadarrak ere pertsonen arteko harremanetan eta egunerokotasunean jartzen du arreta. Hor ere egiten dute bat hiru idazleek, Isabel Etxeberriak dioenez. Munroren *Etsaiak, lagunak, ezkongaiak, maitaleak, senar-emazteak* itzuli du Etxeberriak (Donostia, 1975). EHUko irakaslea da eta Susaren Munduko Poesia Kaiarak-en editore.

Munroren ipuinekin ere ezertxo ere gertatzen ez denaren irudipena izan zuen hasieran, irakurraldi gehiagorekin konturatzeke baietz, pisu handiko gertaerak daudela, behin bakarrik irakurrita ikusten ez diren arren. "Konturatu nintzen badela ipuin bat non pertsonaia nagusiaren senarrak gaixotasun degeneratibo bat duen eta bere buruaz beste egiten duen. Beste batean protagonistak minbizia du, beste batean alzheimerra,

beste batean batek seme txikia hil zuen kotxearekin harrapatuta. Tratu txarrak ere ageri dira”. Egon badaude gertakariak; kontua da ez direla narrazioaren elementu zentrala, beste zerbait kontatzeko oinarria baizik: “Munrok ikusarazi nahi duena kontatzeko aitzakia dira, pertsonaien arteko mendekotasun eta kontrol harremanak”.

UMOREA, TXISTEA BAINO GEHIAGO

Etxeberraren ustez, Munrok konplizitate eraikitzen du irakurlearekin, eta horrela lortzen du umorea: “Irakurlea eta idazlea gurasokeriaz ari dira begiratzen pertsonaiak zertan ari diren. Pertsonaiak hor barruan daude, gauzak egiten ari dira, erreakzionatzen gertatzen denari, eta batzuetan oso paradoxikoa edo umoretsua da patuak nora eramaten dituen ikustea”.

Txekhovek egoera absurdoak eta irri-garriak eraikitzen zituen, ironiaz zerbait edo norbait barregarri utziz, Sanchoren arabera. Sufrimendua, axolagabekeria, eroskeria dira errusiarrak landutako gaiak eta, nolabait paradoxikoki, “umo-

re tristea edo tristura umoretsua” darabilela esan ohi da. Ez da barre algaraka hasteko umorea, baina irribarrea aterakio irakurleari. Umorea ez baita txistea, Canok gehitu duenez: “Beste gauza bat da, askoz handiagoa, finagoa, eta zailagoa lortzen”. Carverren pertsonaiek ere erabiltzen dute umorea eta ironia, “batzuetan gaizto, beste batzuetan xamurtasunez, beste batzuetan autodefentsa modura”.

NORAINO HELTZEN DA ITZULPENA EUSKAL LITERATURAN?

Canok irudipena du idazten hasi zenean, 1990eko hamarkadan, literatura gutxi zegoela eskuragarri, eta zegoen horrek, beraz, eragin handiagoa zuela. Carver izan zen garai horretan bolo-bolo ibili zen autoreetako bat. Susmoa du Canok erabiltzen zuen hizkeragatik bihurtu zela garai hartako euskal idazleen autore maitatuetakoa bat, deskribatzen zuenagatik baino gehiago: “Idazketa minimal eta lehor horrek ez ote zuen bat egiten gure izaerarekin? Ez ote zetorkien ondo hizkuntza simple, labur eta informalean idazten zuen erreferente bat? Zerbait hi-

ritarragoa, agian, garai horretako euskal idazleei galdegiten zitzaiena bezalakoa”.

Irismenari buruz, sentsazio gazi-gozoa du Etxeberriak. Euskarara ekartzen diren liburuek komunikabideetan tokia dutela iruditzen zaio eta sona hartzen dutela. Baina, era berean, gogora ekarri du euskal idazle guztiak elebidunak direla eta hizkuntza hegemonikoetara gehiago jotzen dela. “Munroren bi liburu daude euskaraz, baina bere obra osoa dago gaztelaniaz eta frantsesez. Norbaitek aurkituko du, agian, Caver edo Munro euskaraz, baina hortik erdarara pasako da. Oxala, baina ez dut uste itzuli dugunak baldintzatuko duenik euskaraz egingo dena estilo edo idazketa aldetik”.

Literatur sistema minoritarioa da gurea Sanchoren hitzetan ere, eta gabeziak oso handiak dira, klasiko asko falta dira. Hala ere, gutxi dagoenez, dagoen horrek ikusgarritasun handia duela nabarmendu du. “Nik aldarrikatu nahiko nuke gure txikitasun horrek badituela alderdi onak. Eutsi diezaiegun dauzkagun potentzialtasun horiei: ahalik eta gehien itzuli dezagun, ahal dela garaikidea ere bai”. ●

Beñat Sarasola, Isabel Etxeberria, Iker Sancho eta Harkaitz Cano.